

1. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. 2000. - № 40. - Ст. 338.

2. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції Наказ МВС України № 650 від 28.07.2017 р. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17>

Орлова Олена Олександрівна,
к.ю.н., доц., доцент кафедри
теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Патріман Марина Віталіївна,
курсант факультету підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ: ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ

Відповідно до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1], практика Європейського суду з прав людини (далі ЄСПЛ) є джерелом права, при цьому норми даного акту дають підстави зробити висновок, про відсутність належного визначення цього поняття. Розуміння та інтерпретація цього поняття має важливе значення, як в загальнотеоретичній площині, так і в практичній діяльності суб'єктів правозастосування.

Так, наприклад в ст. 6 Закону України «Про Національну поліцію» вказує на необхідність урахування практики ЄСПЛ у поліцейській діяльності [2]. Таким чином на сьогодні постає питання щодо окреслення поняття та складових елементів практики ЄСПЛ.

Об'єктивне визначення цього поняття неможливе без розуміння наукових підходів родового поняття, яким є судова практика.

Судовою практикою звичайно розуміють ті положення (рішення) судів, які розробляються судами при розгляді певної категорії справ (наприклад, щодо встановлення батьківства, відшкодування шкоди, що заподіяна джерелом підвищеної небезпеки тощо).

Частинами практики Європейського суду з прав людини є три основних елементи. Це діяльність суду, її рішення, а також соціально-правовий досвід.

Загалом, судова практика – це сукупність судових рішень, що створюється в процесі діяльності судових органів, перш за все судів вищих інстан-

цій [3].

Судова практика має три головних напрями, за якими ми і можемо її охарактеризувати. Це - судова практика діяльності суду, судова практика рішення суду, судова практика досвіду суду, також є додаткові напрями (такі як комбінування діяльності та соціального права досвіду діяльності суду, також діяльність, досвід та результати судової діяльності).

Перший напрямок, на нашу думку, влучно визначає П.В. Пушкар, що під судовою практикою Європейського суду з прав людини розуміє дуже узгальнене поняття, що включає широкий спектр судових рішень цього Суду, рішень як матеріального, так і процесуального характеру, деякі з яких дослідники цього питання не згадують або на які вони не посилаються взагалі. Тобто, саме по собі поняття «судова практика» включає в себе не тільки рішення Суду, постановлені щодо суті вимог Конвенції, але й і його ухвали (в деяких випадках такого роду рішення перекладаються як «постанови Суду») [4].

Б.В. Малишев вказує, що принцип верховенства права є істотною характеристикою головного співвідношення між людиною і державою, його закладено в зміст суспільного договору як юридично-політичної категорії. З цієї точки зору зазначений принцип є концентрованим виразом юридичних гарантій досягнення індивідами своїх цілей при укладенні суспільного договору, а за допомогою його дії діяльність держави спрямовується на виконання мети – утвердження і забезпечення прав людини [3, с. 18].

Отже, використовувати в науковому обігу твердження «судова практика – джерело права» можна лише суто умовно у спеціальному, вузькому значенні, маючи на увазі тільки певну частину результатів судової діяльності. Так, потрібно зазначити, що співвідносити із поняттям «джерело права» у формально-юридичному змісті можна лише «судову практику» в статичному аспекті, тобто розуміючи під нею певний результат законної діяльності органів судової влади, який знаходить своє зовнішнє вираження у формі актів органів судової влади (рішень, вироків, постанов, ухвал, що були прийняті у визначеному законом порядку й набрали чинність), адже будь-яке формально-юридичне джерело права набуває цього статусу лише в результаті певної діяльності держави (її уповноважених органів чи інших суб'єктів, відповідні повноваження яких визнає держава).

Також, важливою ознакою таких актів органів судової влади має бути їх нормативність – тільки за цієї умови судову практику (чи певну її частину) можна буде визнати джерелом українського права. Однак, саме теза про те, що акти органів судової влади не містять правових норм, а лише їх тлумачення та індивідуальні правові приписи, обов'язкові тільки для сторін у справі, є головним аргументом противників ідеї визнання судової практики джерелом вітчизняного права. Проте із цим аргументом не можна сьогодні погодитися хоча б з огляду на те, що Конституція України, а також деякі інші законодавчі акти, наділяють судову владу повноваженнями «негативних пра-

вотворців»: визнавати закони (чи їх окремі положення) неконституційними, а підзаконні нормативно-правові акти (чи їх окремі положення) – не тільки неконституційними, але й незаконними, що має наслідком втрату цими актами чинності.

Таким чином, юридичну практику ЄСПЛ необхідно розуміти та сприймати як діяльність Суду, яка носить доктринальний характер, основана на накопичуваному досвіді міжнародного правоохоронного інституту, об'єктивного результату котрий являє собою рішення, сформовані на основі тлумачення норм та принципів конвенції відносно обсягу та норм прав людини, ціллю яких є констатація факту про не порушення конвенційних прав людини.

Отже, юридична практика та практика ЄСПЛ, включає в себе й судову практику. Юридична практика є тотожною з поняттям юридичної діяльності, а юридична практика визначається самостійним явищем, що охоплює об'єктивний досвід правової діяльності компетентних органів, який сформувався в результаті застосування права в ході вирішення юридичних справ. А от юридична практика охоплює як діяльність усіх спеціально уповноважених суб'єктів, так і сформований на її основі соціально-правовий досвід.

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

2. Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004

3. Малишев Б.В. Принцип верховенства права (теоретико-правовий аспект) // Бюлетень Міністерства юстиції України. 2012. № 8 (130). С. 18.

4. Пушкар П.В. Заборона катувань та інші форми жорстокого поводження чи покарання: застосування практики Європейського суду з прав людини / П.В. Пушкар // [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://aau.edu.ua/static/pdf/hr_ppushkar_art3.pdf.